

3. Baskıdan Çeviri

EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

Okulun İmkân ve Sınırları

Christopher J. Hurn

Çeviri Editörü:

Doç. Dr. Mustafa Sever

Çevirenler:

Ahmet Kaysılı • Ayşe Soylu

Christopher J. Hurn

Çeviri Editörü: Doç. Dr. Mustafa Sever

Çevirenler: Ahmet Kaysılı, Ayşe Soylu

EĞİTİM SOSYOLOJİSİ
Okulun İmkân ve Sınırları

ISBN: 978-605-318-465-2

Kitabın orijinal adı: .The Limits and Possibilities of Schooling An
Introduction to the Sociology of Education

Baskı sayısı: 3. Baskı

ISBN: 0-205-14200-1

Pearson

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,

kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt

ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında

yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları

satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Ekim 2018, Ankara

Yayın-Proje: I. Tual Şekercigil

Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan

Kapak Tasarımı Uygulama: Orijinal kitaptan esinlenerek tasarlanmıştır.

Baskı: Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.

Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1

İskitler/ANKARA

Tel: 0312-3411020

Faks: 0312-3413050

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No:26062

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Elinizdeki bu kitap baskıya girerken, haberler Yale Üniversitesi Rektörü Schmidt'in ulusal bir özel okullar zincirinin yönetimini üstlenmek üzere görevinden istifa edeceğinden bahsediyordu. Amerikan okullarında "temel yapısal bir değişim"den başka bir şey hedeflemeyen proje, son teknolojileri kullanarak her bir öğrencinin maliyetini, sağlık sigortaları da dâhil olmak üzere, devlet okulu giderlerinin altına düşürecekti. Yale'den neden ayrıldığı sorulduğunda Rektör Schmidt şu açıklamayı yapmıştı: "Bu girişim başarılı olursa, insan doğasını değiştirmeyi bir kenara koyarsak, toplumumuz için gerçekleştirilebilecek en yapıcı şey olacak." (New York Times, 29 Mayıs 1992).

Amerikan eğitim düşüncesinin merkezi temalarından bazıları herhalde bundan daha iyi örneklenemezdi. Açıklama bu haliyle teknolojinin okulları dönüştüreceğine ve mevcut zorlukların üzerinden atlayarak ilerleyeceğine dair bir inancı yansıtıyor. Burada ayrıca, serbest girişimin devletin kendi kurumlarından daha etkili ve daha uygun maliyetli olduğuna dair, Amerikan doğasına özgü tam bir güven söz konusu. En temelde ise bu yaklaşım, eğitim yoluyla sosyal dönüşüm temasına işaret ediyor: Yeniden yapılandırılmış ve geliştirilmiş okullar toplumu dönüştürebilir, dönüştürmelidir de. Ülkemiz zor duruma düşerse, derin ekonomik sorunlar etrafını sarar, yönsüz ve amaçsız kalırsa, yeniden yapılandırılmış okullar bu zorluklardan bizi kurtaracak yolu gösterebilir ve milletin makûs talihini tersine çevirebilir. Ama geleceğin harikalar yaratacak okulları karşısında bugünün okulları doğrusu fena çuvallıyor. Halihazırda başarı standartları hızla düşüyor, disiplin geriliyor ve öğrenciler hem iş hem de yükseköğretim için yetersiz biçimde mezun oluyorlar. Aslında bu eksiklikler o kadar ciddi ki daha fazla reformla durumu düzeltme çabası artık yeterli olmuyor. Belki de, Rektör Schmidt'in kararının bize anımsattığı gibi, geleceğin okullarını bize gösterecek umut verici faaliyetleri içeren, daha köklü yapısal değişiklikler gereklidir.

Bu kitabın okul reformu konusunda çoğunluğun görüşüne uymadığı oldukça açık. Dolayısıyla okuyucular bu sayfalarda daha iyi okullar için projeler görme beklentisi içinde olmamalıdır. Ne okulların eşi görülmemiş bir kriz içinde olduğuna dair görünürdeki yaygın inancı, ne de temel bir reformun zorunlu olduğu görüşünü destekliyorum. Genel olarak okulların çok yetersiz ve iyileştirilmesi zor kurumlar olduğunu inkâr etmiyorum; aslında, onlara bağladığımız abartılı umutları fark etmeye yanaşmadıklarını düşünüyorum. Fakat farklı reform önerilerinin iyi taraflarını incelemek yerine, farklı tür bir girişimin gerekli olduğu kanaatindeyim. Bu girişim eğitime ilişkin temel bilgilerin araştırılmasını ve eğitim kurumlarının gerçekte ne yaptıkları hakkındaki yaygın varsayımlara ilişkin bir sorgulamayı kapsamalıdır. Başka bir deyişle bu, sadece bugün veya gelecek hafta ile sınırlandırıl-

mamış bir sorgulama olmalıdır. Böylesi bir girişim, 1978’de bu kitabın ilk baskısı yayımlandığında günün modasına uygun değildi. Hatta bugün bile çok moda sayılmaz. Ancak, kitabın yıllar içinde istikrarlı ve hatta artan sayıda bir okuyucu kitlesine sahip olması memnuniyet verici. Umarım daha fazla insan bugünün abartılı retoriğinden kurtulur ve kavrayış ve bilginin değişimden önce geldiğini fark eder.

Üçüncü baskı, devlet okulları ve özel okullar üzerine yapılan yeni bir araştırmanın analizini, okul başarısının daha dolu biçimde ele alınmış uluslararası karşılaştırmalarını ve test sonuçlarındaki gerilemelere ilişkin daha kapsamlı bir değerlendirmeyi içeriyor. Kitapta ayrıca, dünya çapında eğitimin yaygınlaşmasına ilişkin güncel kuramlar üzerine yeni bir bölüme yer verilmiş ve bunun yanında liselerde büyük ölçüde değiştirilen yetenek grupları uygulamaları ele alınmıştır.

İkinci baskının kapsamlı düzeltmeleri ile birlikte bu değişiklikler, kitabın, özünde yeni bir kitap olduğu anlamını taşıyor. 1978 baskısı ile karşılaştırıldığında, kitap metninin beşte dördünden fazlası değişmiş bulunuyor. On beş yıl önce kendime iki hedef belirlemiştim: Eğitim sosyolojisinde kuram ve araştırmayı öğrenciler ve profesyonel okuyucular için sentezlemek ve açıklamak ve modern toplumlarda örgün eğitimin başarıları, sınırları ve olanakları hakkında daha kapsamlı sorulara muhtemel cevaplar vermek. Umarım sonuç, bu iki hedefi daha iyi kotaran, (en az orijinali kadar tartışmalı olsa da) daha açık ve daha yoğun bir kitap olmuştur. Araştırmaların büyük bölümü devamındaki araştırmalarla açıklanıyor olsa da, sadece alan yazını özetlemeyle değil, aynı zamanda genel meseleyi oluşturan konulara yönelik yapılan sosyolojik çalışmalardan çıkarımlarda bulunmayla ilgileniyorum. Bu genel mesele; bir fırsat eşitliği toplumu yaratma ve sosyalleşme aracı olarak okulların sınırlarına ilişkin sorular, bu konularda okullara yönelik umutlarımızın neden bu kadar sık hüsrana uğramış görüldüğüne ilişkin sorular ve nihayet, farklı okul türlerinin gelecekte okulların ne yapıp ne yapamayacağına ilişkin son zamanların oldukça karamsar düşüncelerini değiştirmeyi zorunlu hale getirebilme olanağına ilişkin sorulardan oluşuyor.

Bu kitabın ilk iki baskısında eleştiri ve yorumlarını benimle paylaşan birçok okuyucuma geçtiğimiz dört yıl boyunca takıntılı kaygılarıma –ki onlara öyle gelmiş olmalı– gösterdikleri sabır ve fedakârlık için meslektaşlarıma ve öğrencilerime teşekkür etmek istiyorum. En borçlu olduğum kişiler ise, eskiden olduğu gibi, bu iddialı girişime beni başlattığı ve üstesinden geleceğim konusunda beni cesaretlendirdiği için Charles Page ve neyin sosyolojik açıdan önemli ve neyin ıvır zıvır olduğu arasındaki farkı bana öğrettiği için Arnold Fedman’dır. Bu kitabın sahip olduğu ne kadar entelektüel başarı varsa, hemen hemen tamamı Ackie’nin bana öğrettiği şeyler sayesinde.

TÜRKÇE BASKIYA ÖN SÖZ

Christopher J. Hurn diğer pek çok eğitim sosyolojisi kitabından farklı olarak, Okulun İmkân ve Sınırları kitabını temel bir tez üzerine oturtuyor ve eğitim sosyolojisinin kuramsal, görgül ve politik gündemini bu tez üzerinden ayrıntılı olarak okuyucuya aktarıyor. Hurn, okulların giderek kötüleştiği ve buna derhal çözüm bulunması gerektiğine dair yaygın inancın ulusal kriz söylemleriyle birleşerek, eğitim reformlarına nasıl dönüştüğüne eleştirel bir gözle bakıyor. Ona göre, kriz ve reform söylemlerinin bu denli yaygın olması, bir anlamda okullara karşı duyulan kronik bir hoşnutsuzluğun da ifadesi. Eğitim sosyolojisi alanında yaşanan ana tartışmanın, eğitim reformlarına zemin oluşturacak değişim çağrılarından kayarak okulların ve eğitimin ne yaptığına dair derin sorgulamaları içeren bilme ve kavrama çabasına odaklanmasının önemine vurgu yapıyor kitap boyunca. Kitabın ismi de içeriği de tam da böyle bir kaygının sonucu olarak ortaya çıkıyor. Kitap hem bir ders kitabı gibi eğitime sosyolojik yaklaşımın ne olduğundan başlayarak adım adım okulun ne yaptığını ayrıntılarıyla sorguluyor, hem de okula dair yazarın temel argümanlarını tartışıp geliştirdiği düşünsel bir kaynağa dönüşüyor. Bu anlamda geniş bir okuyucu kitlesine hitap etme şansı yakalıyor.

Kitabı çevirme fikri uzun süredir aklımı meşgul ediyordu. Çünkü eğitim sosyolojisi literatüründe ciddi sayılabilecek neredeyse hiçbir metin Hurn'un kitabını görmezden gelemiyordu. Türkiye'de üretilen önemli eğitim sosyolojisi çalışmalarında da Hurn'e çok sayıda atıf bulunuyordu. Dahası, Hurn'ün kendisinin de belirttiği gibi ilk baskısı 1978 yılında yapılmasına rağmen kitaba ilgi giderek artıyordu. Kitabı çevirmek uzun süredir aklımda olsa da bir türlü cesaret edemiyordum, nihayet Ahmet ve Ayşe beraberlerinde hem bu kitabı çevirecek hem de daha pek çok şey yapacak cesaretle birlikte çıkageldi. Birlikte bu işi yapabileceğimize inandık. Kitabı çevirmeye başlamadan önce yoğun okumalar yaptık, diğer eğitim sosyolojisi kitaplarına baktık ve kitabın kavram setlerinin Türkçe karşılıkları üzerinde fikir birliğine vardık. Önümüzde hem iyi hem de kötü örneklerin olması işimizi kolaylaştırmıştı. Çeviriye başladığımız gün kitabı artık çok iyi tanıyorduk.

Bu kitap öncelikli olarak sevgili meslektaşlarım Ahmet ve Ayşe'nin emeklerinin bir ürünüdür. Onları ne kadar kutlasam az. Akademik hayatlarının oldukça çetrefilli bir döneminde hiç arkalarına bakmadan ve yılmadan olağanüstü titizlikle çalıştılar. Yine, kitabın bu hale gelmesine pek çok kişinin katkısı oldu. Türkçe redaksiyonunu büyük bir özenle yapan Doç. Dr. Kasım Kıroğlu başta olmak üzere, çevirinin en başından en sonuna kadar bizlerden hiçbir yardım ve desteği esirgemeyen Pegem yayınevinin değerli çalışanlarına ve yöneticilerine teşekkürlerimizi sunarız.

Doç. Dr. Mustafa SEVER
Ankara, Mayıs 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
TÜRKÇE BASKIYA ÖN SÖZ.....	v

1. BÖLÜM EĞİTİME YÖNELİK SOSYOLOJİK YAKLAŞIM

Kültür Aktarımı ve Eğitim.....	4
Kültürel Farklılık ve Eğitim Çekişmesi.....	6
Bilgi Devrimi.....	9
Yeterlilikler Sorunu ve Bilgi Devrimi.....	12
Statünün Dağılımı ve Fırsat Eşitliği.....	14
Fırsat Eşitliği.....	16
Eğitimin Sosyal Örgütlenmesi.....	21
Amerikan Eğitim Sistemi'nin Örgütlenmesi.....	24
Sosyolojik Araştırmalar ve Okul Çalışmaları.....	32
Eğitim Çalışmalarında Yöntemsel Zorluklar.....	33
Okullara İlişkin Liberal Düşüncenin Önündeki İdeolojik Engeller.....	36
Sonuç.....	40
Son Notlar.....	43

2. BÖLÜM EĞİTİM KURAMLARI VE TOPLUM

İşlevselci ve Çatışmacı Paradigmalar.....	47
İşlevselci Eğitim Paradigması.....	49
Modern Toplum - İşlevsel Bakış.....	50
Eğitim ve Toplum.....	52
İnsan Sermayesi Kuramı.....	53
İşlevselci Paradigmanın Güçlüklere.....	55
Eğitim, Beceri ve Meslekler.....	55
Eğitim ve Fırsat Eşitliği.....	58
Eğitimin Niteliği ve Fırsat Eşitliği.....	60
Çatışmacı Paradigma.....	61

Entelektüel Altyapı	62
Bowles ve Gintis'in Neo-Marksist Kuramları	64
Randall Collins'in Çatışmacı Paradigması	68
John Meyer ve Meslektaşlarının Kuramları	72
Sonuç.....	73
Son Notlar	76

3. BÖLÜM **EĞİTİMİN YAYGINLAŞMASINA İLİŞKİN YORUMLAR**

Eğitimin Yaygınlaşmasına Dönük İşlevselci Açıklamalar	82
Geleneksel Sosyalleşmenin Çöküşü	82
Bilişsel Beceriler ve Ortaöğretim ve Yükseköğretimin Yaygınlaşması	84
Ahlaki ve Kültürel Mutabakat.....	86
Eşitlik ve Yeteneklerin Sınıflandırılması.....	87
Eğitimin Yaygınlaşmasına Dair Neo-Marksist Kuramlar	89
Zorunlu Eğitimin Yükselişi	90
İşveren İstekleri ve Zorunlu Eğitim	91
Ortaöğretimin Yaygınlaşması	92
Yükseköğretimin Yaygınlaşması.....	93
İşlevselci ve Neo-Marksist Yorumların Karşılaştırılması	94
Statü Rekabeti ve Referans Krizi.....	95
Eğitimin Kurumsallaşması ve Yaygınlaşması	97
Kuramların Değerlendirilmesi ve Yorumlanması.....	98
Eğitim ve İş.....	98
Mutabakat Oluşturulması ve Eğitimin Yaygınlaşması.....	102
Eğitimin Yaygınlaşması ve Fırsat Eşitliği.....	103
Sonuç.....	105
Son Notlar	108

4. BÖLÜM **EĞİTİM VE FIRSAT EŞİTLİĞİ**

Eğitimde Fırsat Eşitliğinde Değişen Görüşler	112
Meritokrasi Hipotezi ve İşlevselci Paradigma.....	117
Bulguların Sonuçları ve Tartışma	127
Siyahlar ve Fırsat Eşitliği.....	130

“Head Start” ve Okul Entegrasyonu.....	133
Pozitif Ayrımcılık.....	134
Sonuç.....	135
Son Notlar	140

5. BÖLÜM BAŞARIDAKİ EŞİTSİZLİKLERİ AÇIKLAMAK

Okulun Niteliği ve IQ Tartışmaları	145
Başarıdaki Eşitsizliğin Kaynakları: James Coleman’ın Negatif Bulguları.....	146
Okulun Niteliği ve Öğrenci Performansı	147
Jencks’in Araştırması	149
Okulun Etkilerine İlişkin Araştırmalara Eleştiriler	151
Okulun Etkileriyle İlgili Araştırmalardaki Yanlış Anlaşılımlar.....	152
Geniş Ölçekli Araştırmaların Sınırlılıkları.....	154
Zekâ IQ ve Okulda Performans Eşitsizlikleri	156
Zekâ Tartışması.....	157
IQ Sonuçlarındaki Farklılıklar Kalıtsal mıdır?	158
Zekâ, Testler ve Erken Çocukluk Çevresi	164
Kültürel Farklılıklar ve Kültürel Eksiklikler.....	166
Sonuç.....	170
Son Notlar	173

6. BÖLÜM OKULLAR EŞİTSİZLİĞİ ARTIRIYOR MU?

Geniş Ölçekli Tarama Araştırmalarının Sonuçları Durum Belirleme Araştırması..	179
Liselerde Beceri Grupları Uygulamalarıyla İlgili Araştırmalar	182
Okul Çevresi ve Okul İklimi	184
Geniş Ölçekli Araştırmaların Sonuçları	185
İlköğretim Okullarında Beceri Grupları Uygulamaları	187
Kendini Gerçekleştiren Kehanet ve İlköğretim Okullarında Beceri Grupları Uygulamaları	188
Aile Çevresi ve Okul Başarısı.....	194
Kültürel Kaynaklar ve Okul Başarısı.....	196
Sonuç.....	197
Son Notlar	201

7. BÖLÜM OKULLARDA NELER ÖĞRETİLİYOR?

Kültür Aktarımı Problemleri	205
Otoriter Kültürel Mirasın Sarsılması	206
Bilgi Devrimi.....	207
Kültürel Çeşitliliğin Artması.....	209
Okullarda Ne Öğretildiği ile İlgili Sosyolojik Kuramlar.....	211
İşlevselci Yorum.....	212
Radikal ve Çatışmacı Kuramlar	214
Collins ve Meyer'in Kuramları	217
Okullarda Ne Öğretildiğine İlişkin Ampirik Bulgular	219
Eğitimin Bilişsel Alanda Yarattığı Etkiler.....	220
Eğitimin Tutum ve Değerler Üzerindeki Etkileri.....	223
Eğitim Etkilerinin Karşılaştırılması:	
Farklı Okullar, Farklı Ülkeler ve Farklı Dönemler	226
Farklı Okullar Benzer Etkiler mi Yaratır?.....	226
Okul Başarısına İlişkin Uluslararası Karşılaştırmalar	231
Sınav Sonuçlarındaki Değişim.....	234
Sonuç.....	236
Son Notlar	241

8. BÖLÜM KURUM OLARAK OKULLAR

Düzen, Kontrol ve Motivasyon Problemleri.....	247
Uzman-Müşteri Metaforu	249
Nezaret Kurumları Olarak Okullar	253
İş Örgütü Olarak Okullar	254
Çıkarımlar	258
Eğitim Reformu: 1960'lar ve 1970'lerdeki Denemeler	258
Alternatif Okullar Başarılı Olmuş mudur?	260
Birleşik Devletler'de Liselerde Başarının Düşmesi: Kurumsal Bir Bakış Açısı.....	272
Değişen Otorite Kavramları.....	274
Okul Birliğinin Zayıflaması.....	277
1980'den Bu Yana Var Olan Trendler.....	278
Sonuç.....	279
Son Notlar	284

9. BÖLÜM

SONUÇ: OKULUN İMKÂN VE SINIRLARI

Eğitimin Faydalarıyla İlgili Yeni Şüphencilik.....	291
Okullarda Ne Öğretildiğine İlişkin Tartışma.....	295
Eğitim Reformu Problemi	301
Eğitimin İmkânları.....	305
Eğitimle İlgili Süregelen İkilemler.....	306
1960'larda ve 1970'lerde Eğitimin Kendine Özgü Problemleri.....	309
Eğitimin Geleceği	313
Sonuç.....	317
Son Notlar	319
Bibliyografya	323
Dizin.....	332

1. BÖLÜM

EĞİTİME YÖNELİK SOSYOLOJİK YAKLAŞIM

Bu kitabın orijinal versiyonunu ilk çalışmaya başladığım 1970’li yılların başları itibariyle, eğitim sorunları ve bu sorunları çözmeye dönük politikalar geliştirmenin, bugün olduğu gibi kamusal bir aciliyet olduğu havası hakimdi. Popüler medya sıklıkla eğitimde kriz konulu makaleler yayımlar, birkaç çok satan kitap ve televizyon belgeseli krizin köklerini araştırır ve krizin doğasını, ihmal ve yetersizliğe işaret eden grafik örnekleriyle anlatırdı. Sonrasında ise federal hükümet ve eyalet yönetimleri, şimdi olduğu gibi, azımsanmayacak miktarda bütçeleri okul reformuna ayırarak eğitim sorunlarını çözmeye girişmişlerdi¹. Ancak yine de 1972-73’teki eğitim krizi, 1991-92’deki eğitim krizinden çok daha farklı bir şeyi ifade ediyordu. 1970’lerin başları (ve 1960’ların sonları) itibariyle eğitimin sloganları veya şablonları *eşitlik*, *anlamlılık*, *bireyselleşme*, *büyüme* ve *gelişme* idi². Bu kavramların işaret ettiği kriz, temelde bugün çok daha az sıklıkta duyduğumuz iki fikri içeriyordu. Birincisi, okullar dezavantajlı öğrenciler için asgari düzeyde yeterli bir eğitim sağlamada başarısız oluyorlardı ve fırsat eşitliği vaadi karşılıksız kalmıştı. İkincisi, geleneksel okullar öğrencilerin büyüme ve gelişim ihtiyaçlarını karşılamak yerine, özünde zihinsel ve duygusal gelişimi boğan otoriter bir tarzda öğrencileri gruplaştırdılar ve kontrol altında tuttular. Zamanın okul reformu hareketleri bu tanı ile şekillendi. Okullardan eğitimi bireyselleştirmeleri, yeni *uygun* eğitim programları uygulamaları, öğrencilere daha fazla seçenek ve seçmeli ders sağlamaları ve azınlık öğrencileri ve dezavantajlı öğrencilerin özel ihtiyaçlarına karşı çok daha duyarlı olmaları istendi.

1980’lerin başında *mükemmeliyet*, vasat ve zayıf Amerikan eğitimini tanılamak için anahtar kavram haline geldi. Ana disiplinlere ait derslerin öğrencileri yeterince zorlamaması ve küresel ekonominin ihtiyaç duyduğu beceri ve yetenekleri